

SİVAS İLİ EKONOMİSİNİN MAKRO-EKONOMİK GÖSTERGELER AÇISINDAN TÜRKİYE VE İÇ ANADOLU BÖLGESİNDEKİ YERİ

*Adem DOĞAN**

Özet

Bu çalışmada, temel makro göstergeler yardımıyla Sivas ili ekonomisinin Türkiye ve İç Anadolu Bölgesi'ndeki yeri incelenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, zengin maden rezervlerine sahip olan ilin ekonomisini genel olarak tarım, hayvancılık, dokuma, deri, madencilik ve küçük el sanatları şekillendirmektedir. İlde tarım sektörü hâkim durumdadır. Tarım sektöründe istihdam edilen nüfus, hem İç Anadolu bölgesi hem de Türkiye ortalamalarının oldukça üzerindedir. Sürekli göç veren ilde sanayi sektörü yeterince gelişmediğinden dolayı ilin gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) göstergeleri düşük düzeylerde kalmaktadır. Kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla göstergeleri, hem ülke hem de İç Anadolu Bölgesi ortalamasının altındadır. İlin sahip olduğu potansiyel kaynakların verimli biçimde değerlendirilmesiyle daha yüksek hasıla düzeylerine ulaşılması olanaklıdır. Bunun sağlanabilmesi için yerel planlama çerçevesinde yatırım alanlarının doğru biçimde saptanması ve girişimcilerin belirlenen alanlara yatırım yapmalarının özendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Sivas, Sosyo-ekonomik Gelişme Düzeyi, İç Anadolu, GSYİH, Dış Ticaret*

JEL Sınıflandırması: *R11*

□ Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Nevşehir İ.İ.B.F. İktisat Bölümü

GİRİŞ

Sivas ili Anadolu yarımadasının ortasında, İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Kızılırmak bölümünde yer almaktadır. Türkiye'nin alan itibarıyla ikinci büyük ili olan Sivas, 28.488 km²'lik yüzölçümü ile ülke topraklarının %3.67'sini kaplamaktadır. Sivas, yerleşim birimi itibarıyla de 2013 yerleşim birimi ile Türkiye'nin en büyük ilidir. İl, ülkenin geri kalmış yöreleri arasında bulunmaktadır. I.Derece Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) kapsamında yer alan ilde, varolan ekonomik potansiyelin, özellikle görece zengin yeraltı kaynaklarının, yeterince değerlendirilemediği söylenebilir. İlde hâkim sektör tarım sektörüdür ve bu sektörün gelişme hızı ve verimliliği düşüktür. Ekonomik kalkınma açısından özel önem taşıyan imalat sanayi gelişmemiştir. Bu nedenlerle, ilin ekonomik büyüme hızı düşmekte, dolayısıyla da gelişmiş yörelerle aradaki açık kapatılamamaktadır.

Yerel ekonomilerin içinde yer aldıkları coğrafi bölge ve ülke ekonomisi içerisindeki yerinin somutlaştırılması büyük öneme haizdir. Bu öneme binaen bu çalışmada, makro-ekonomik göstergeler açısından Sivas ili ekonomisinin İç Anadolu Bölgesi ve Türkiye ekonomisindeki yerinin belirginleştirilmesi amaçlanmıştır. İl ekonomisi üzerine bu tür çalışmaların eksikliği çalışmayı önemli kılmaktadır.

Çalışmanın amacı, Sivas ili ekonomisinin Türkiye ve İç Anadolu bölgesi içerisindeki yerini ortaya koymaktır. Çalışmada, betimleyici bir yöntem kullanılmıştır. Bu yöntem doğrultusunda, üretim, dış ticaret ve istihdamla ilgili veriler kullanılarak il ekonomisi resmedilmeye ve bölge ve ülke ekonomisindeki yeri belirginleştirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın sınırlarını belirlemek açısından iki noktanın bilinmesi önemlidir. İlk olarak çalışmada belli bir dönem sınırlanmasına gidilmemiştir. İkinci olarak da, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından il ve bölge bazında makro ekonomik verilerin en son 2001 yılına kadar açıklanmış olması nedeniyle bazı verilerin son yıllardaki değerlerine ulaşılammıştır. Bu nedenle, ilin üretim düzeyini ortaya koyan GSYİH verileri en son 2001 yılına kadar verilebilmiş, ilgili yorumlar da bu verilere göre yapılmıştır. Ancak, son yıllara ait verilerin var olduğu durumlarda da ilgili verilere ulaşılmıştır.

İki bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde ilin sosyo-ekonomik yapısı kısaca tanıtılmış; ikinci bölümde ise, temel bazı makro-ekonomik göstergeler (GSYİH, ihracat, ithalat ve istihdam gibi) yardımıyla, Sivas ekonomisinin genel yapısı resmedilmiş ve il ekonomisinin İç Anadolu Bölgesi ile Türkiye içindeki yeri belirginleştirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler ağırlıklı olarak Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Devlet Planlama Teşkilatı'ndan (DPT) sağlanmıştır.

1. SİVAS İLİNİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI VE SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak Sivas ilinin sosyo-ekonomik yapısı kısaca özetlenmiş daha sonra da DPT'nin yapmış olduğu çalışmalar referans alınarak ilin gelişmişlik düzeyi belirtilmiştir.

1.1. İlin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Sivas, *I. Derecede Kalkınmada Öncelikli Yörelere* kapsamında yer alan, mevcut sosyo-ekonomik gelişme seviyesi ile gerek İç Anadolu Bölgesi içerisinde, gerekse Türkiye ekonomisi içerisinde önemli derecede ağırlığı olmayan illerimizden birisidir. İlin ekonomisini

genel olarak tarım, hayvancılık, dokuma, deri, madencilik ve küçük el sanatları şekillendirmektedir.

Sosyo-ekonomik yönden gelişme aşamasının başlangıcında olan Sivas'ta, merkez ilçe hariç eğitim ve sağlık sektörleri gibi temel sosyal sektörlerde, günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir düzeye ulaşılabilmiş değildir. Örneğin 2000 yılı verilerine göre, Türkiye'de bebek ölüm oranı binde 43, İç Anadolu bölgesinde binde 41 iken, bu oran Sivas'ta binde 53 düzeyindedir. Yine okuryazar oranı nüfus oranı, Türkiye, İç Anadolu ve Sivas'ta sırasıyla %87,30, %90,32 ve %85,40'dır¹. Sosyal sektörlerden sağlık sektöründe, merkez ilçede belirli bir gelişme sağlanmakla birlikte, diğer ilçelerde ve kırsal kesimlerde gerekli gelişmenin sağlanamadığı görülmektedir. Eğitim sektöründe, kent merkezlerinde ve özellikle de kırsal kesimlerde, günümüz ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir seviyeye ulaşılabildiği söylenemez (Ateş, 2003: 55). Eğitim sektöründe sağlanacak gelişme, ilin ekonomik gelişmesinin de itici gücü olacağından, sağlıklı bir sosyo-ekonomik gelişme açısından büyük önem arz etmektedir.

Ekonomik sektörlerde ağırlık büyük ölçüde tarım ve hayvancılık sektörü ile ticaret sektöründe olup, tarımsal ve hayvansal ürünlerin ağırlıklı olduğu ticari bir yapı söz konusudur. İlde ekonomiye ağırlığını koyan tarım sektöründe üretim giderek azalmaktadır. Köyden kente göç, tarımsal üretimin azalması ve hayvancılığın gerilemesinde önemli bir etken olarak görülmektedir (Dünya, 2001: 12). Üretim sektörleri olan tarım, inşaat ve sanayi sektörleri ile hizmet sektörleri olan ticaret, ulaştırma ve haberleşme sektörleri tam anlamıyla gelişmemiştir. Üretim sektörlerinden tarım ve

hayvancılık sektörünün Sivas ekonomisine katkıları oldukça sınırlıdır. Coğrafi konumu, doğal, beşeri ve ekonomik kaynaklarının sınırlı olması vb. gibi birçok sebeple sanayi sektöründe gelişme sağlanamaması, ilin ekonomik yönden büyümesini engellemektedir.

Hizmet sektörlerinden ticaret sektörü, diğer sektörlerdeki gelişme düzeyleri paralelinde bir gelişme gösterebilmiştir. Merkez ilçedeki ticari canlılık diğer ilçelerde görülmemektedir. Hizmet sektörlerinden ulaştırma ve haberleşme sektörü de diğer sektörlerle göre biraz daha az gelişmiş durumdadır.

Sosyo-ekonomik gelişmenin temel dinamiklerinden biri olan yetişmiş insan gücü bakımından Sivas, sürekli olarak ve yoğun göç vermesi sebebiyle giderek dezavantajlı bir konuma sürüklenmektedir. Sosyo-ekonomik gelişmenin önündeki diğer engeller ise teknik ve sosyal alt yapıdaki yetersizliklerdir (Ateş, 2003: 55).

1.2. İlin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyi

Bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarını azaltabilmek amacıyla 1968 yılından günümüze, yöresel teşviklerin verildiği ülkemizde, hangi yörelere (illere) teşvikler verileceğinin belirlenmesi amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından illerimizin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeks çalışmaları yapılmaktadır (Dinler, 2005: 233). İlki 1970 yılında yapılan ve belirli dönemlerde yenilenen bu endeks çalışmasının sonucusu 2003 yılında yapılmıştır. Başta, ekonomik (imalat, inşaat, tarım, mali) ve sosyal (demografik, istihdam, eğitim, sağlık, alt-yapı vd.) olmak üzere 58 değişkenin göz önüne alındığı çalışmada, 81 il baz alınmıştır. Bölgesel farklılaşmanın boyutunu vurgulayabilmek için söz konusu çalışmada önce aynı gelişmişlik

¹ <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/ipg/icanadol u/sivasper.pdf> (01. 03. 2007)

düzeyinde olan iller gruplaştırılarak homojen alan çalışması yapılmış, daha sonra da coğrafi bölgelerin gelişmişlik düzeyleri belirtilmiştir. DPT tarafından yayınlanan ve 2000 yılı verilerine göre hazırlanan endeks çalışmasında, Türkiye'nin 81 ili, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre en gelişmiş il olan İstanbul'dan, en az gelişmiş ile doğru (Muş) sıralanmıştır (Dincer vd., 2003: 71). Bu 81 il içinde gelişmişlik düzeyleri birbirine yakın olan illerin gruplaştırılması sonucu, 5 farklı gelişmişlik düzeyinde il grubu (homojen alan) saptanmıştır. Çalışmaya göre, Sivas ili, sosyo-ekonomik gelişmişlik yönünden 81 il içinde 53. ve ortanın altını gösteren "Dördüncü Derece Gelişmiş İller" grubunda 7. sırada yer almaktadır.

İç Anadolu Bölgesi ölçek alındığında, Sivas ilinin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksinin (-0,40597) İç Anadolu Bölgesi'nin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksinden (0,48138) daha düşük olması ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin içinde yer aldığı bölgenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinden daha düşük olduğunu göstermektedir. Nitekim bölgedeki illerin büyük bir bölümünü, 2. ve 3. derecede gelişmiş iller arasındadır. İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan 13 ilden 9'u Sivas'tan daha iyi endeks puanına sahip iken, sadece 3 il daha kötü endeks puanına sahiptir. Bölge'de sosyo-ekonomik açıdan Sivas'tan daha gelişmiş olan iller; Ankara, Eskişehir, Kayseri, Konya, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde ve Karaman, Sivas'tan daha az gelişmiş olan iller ise Aksaray, Çankırı ve Yozgat' tır.

Sivas'a komşu illerden, Kayseri 2. derece, Malatya 3. derece, Giresun, Erzincan, K. Maraş, Tokat, Ordu ve Yozgat, 4. derece gelişmiş iller grubunda yer almaktadırlar. Sivas'ı çevreleyen illerin düşük gelişme düzeylerine sahip olmaları ilin gelişme potansiyelini

sınırlayan etkenlerden biri olarak değerlendirilebilir (Altıntaş, 2000: 54).

Söz konusu araştırmaya göre, Sivas ilinin de içinde yer aldığı dördüncü derecede gelişmiş illerin sahip oldukları ortak özellikler şöyle özetlenebilir; bu illerin tamamı göç vermektedir. Nüfus artış hızı ve yoğunluğu, ülke ortalamasının oldukça altındadır. İstihdamın büyük bir kısmı tarım ağırlıklı olmakla beraber, kırsal nüfus başına düşen tarımsal ürünler üretimi, ülke ortalamasının altında bulunmaktadır. Orta ve büyük ölçekli üretim yapan imalat sanayi tesislerinin ancak %4'ü bu gruptadır. Temel sosyal göstergelerden, okur-yazar nüfus oranı görece olarak düşüktür. Kişi başına düşen GSYİH, ülke genel düzeyinin yaklaşık yarısı kadardır. Grubu oluşturan illerde gelirin düşük olması nedeniyle, tasarruf ve kredi olanakları yetersizdir. Bu guruptaki iller genel olarak üçüncü derecede gelişmiş iller grubundaki illerin çevresinde yer almaktadır (Dincer, vd., 2003: 67-68).

Sivas ilinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ilçeler itibarıyla değerlendirildiğinde ise; merkez ilçenin, Türkiye genelinde incelenen 872 ilçe içerisinde 56. sırada, il içerisinde ise birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Ülkemizde ilçeler arasında büyük bir gelişmişlik farkı bulunmaktadır. Sivas'a bağlı olan ilçelerde de aynı durum sözkonusudur (Esen, 1999: 17). İlçelerin ekonomik ve sosyal yapılarını doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen ve bunun sonucunda gelişmişliğin neden ve sonuçları olarak ortaya çıkan 32 değişkene (nüfus, istihdam, imalat sanayi, mali göstergeler, inşaat, tarım ve diğer göstergeler) göre, Türkiye genelinde ilçelerin gelişmişlik düzeyleri belirlenmiştir. İlçelerin 6 gelişmişlik grubuna ayrıldığı çalışmaya göre, Sivas ilçelerinin araştırmaya konu olan 878 ilçe içindeki gelişmişlik düzeylerine

bakıldığında, ilin 17 ilçesinin 13 tanesinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin ülke ortalamasının altında olduğu görülmektedir. İlin en gelişmiş ilçesi olan merkez ilçe Türkiye genelinde araştırmaya konu olan 872 ilçe içerisinde 56. sırada yer alırken, ilin en az gelişmiş ilçesi olan Yıldızeli ilçesi 754. sırada yer almaktadır (Dincer ve Kavasoglu, 2004). Sivas'ta istenilen seviyede sosyo-ekonomik gelişmenin sağlanabilmesi ve kısa sürede kalkışa geçiş aşamasına ulaşılabilmesi açısından, birçok göstergede, özellikle de endeks puanını düşüren göstergelerde olumlu değişikliklerin kaydedilmesi gerekmektedir.

2. TEMEL MAKRO GÖSTERGELER AÇISINDAN İL EKONOMİSİNİN GÖRÜNÜMÜ

Çalışmanın bu bölümünde, Sivas ilinin üretim, dış ticaret ve istihdam yapısı, ilgili veriler yardımıyla incelenmiş ve il ekonomisinin Türkiye ve İç Anadolu bölgesi içerisindeki yeri belirginleştirilmeye çalışılmıştır.

2.1. Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH)

Yıllar	Türkiye (1)	İç Anadolu Bölgesi (2)	Sivas (3)	Pay (%)	
	GSYİH	GSYİH	GSYİH	(3) / (1)	(3) / (2)
1990	83.578.464	13.531.115	556.429	0,66	4,11
1991	84.352.384	13.954.169	606.036	0,71	4,34
1992	89.400.744	14.483.802	591.022	0,66	4,08
1993	96.590.373	15.487.764	631.109	0,65	4,07
1994	91.320.726	14.850.570	640.829	0,70	4,31
1995	97.887.805	15.676.757	650.139	0,66	4,14
1996	104.745.161	16.417.096	663.236	0,63	4,03
1997	112.631.210	17.283.747	683.215	0,60	3,95
1998	116.113.609	18.183.097	715.012	0,61	3,93
1999	110.645.883	17.408.916	704.706	0,63	4,04
2000	118.789.113	19.087.554	737.199	0,62	3,86
2001	109.885.337	17.391.286	726.512	0,66	4,17

Kaynak: <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/bgr/eg/gsyih87.htm> (27.02.2007).

İl hasılası yıllar itibariyle bölge hasılası içinde en yüksek paya %4,34 ile 1991 yılında en düşük paya ise %3,86 ile 2000 yılında sahip olmuştur. Yine il üretiminin Türkiye üretimi içindeki en yüksek payı %7,1 ile 1991 yılında en

Sivas, tarım ve hayvancılık, ticaret ve ulaştırma ve haberleşme sektörleri ağırlıklı ekonomik bir yapıya sahip olması sebebiyle, sanayi ağırlıklı bir yapının giderek daha hâkim olmaya başladığı Türkiye ekonomisi içerisinde iyi bir konumda yer alamamaktadır. İl gelişmiş bir imalat sanayi alt sektörüne sahip değildir. İlin sanayi sektöründe ağırlığı maden ve enerji alt sektörleri oluşturmaktadır. Sivas'ın gerek sektörler itibariyle, gerekse genelde, Türkiye ekonomisi içerisindeki ağırlığı, dalgalı bir seyir izlemektedir.

2.1.1. Türkiye ve İç Anadolu Bölgesi GSYİH'ları İçerisindeki Yeri

Sivas ili GSYİH' sının İç Anadolu Bölgesi ve Türkiye içindeki yeri incelendiğinde; 2001 yılı itibariyle ilde yaratılan hâsılanın İç Anadolu Bölgesi hâsılasının %4,17'sini ve Türkiye hâsılasının ise %6,6'sını oluşturduğu görülmektedir (Tablo: 1).

Tablo 1: Sivas İli GSYİH' sının Türkiye ve İç Anadolu Bölgesi GSYİH' sı İçindeki Yeri (1987 Yılı Fiyatlarıyla Milyon TL)

düşük payı ise %6,0 ile 1997 yılında gerçekleşmiştir.

2.1.2. GSYİH'nın İl İçerisinde Sektörel Dağılımı

GSYİH'nın sektörlere göre dağılımı göz önüne alındığında, cari fiyatlarla 2001 yılı itibariyle il GSYİH'sında en

yüksek payın sanayi sektörüne ait olduğu görülmektedir. Sanayiye ulaştırma ve haberleşme sektörleri izlemektedir. Daha önceki yıllarda Sivas ili GSYİH'sında ilk sırada yer alan tarım sektörü, 2001 yılı itibariyle il GSYİH'sında ulaştırma ve haberleşmenin de gerisinde kalarak üçüncü sırada yer alırken, ticaret sektörü de dördüncü sırayı almıştır (Tablo: 2). Tarım sektörü içerisinde çiftçilik ve hayvancılık alt sektörü, sanayi sektörü içerisinde elektrik, gaz ve su alt sektörü ile madencilik alt sektörü, ticaret sektöründe ise toptan ve perakende ticaret alt sektörü önemli yere sahip sektörlerdir.

Tarım sektörü bir yıl öncesine göre cari fiyatlarla %30 civarında büyümüş fakat sabit fiyatlarla yerinde saymıştır. Bu sektördeki gerilemenin açık bir işaretidir.

1987-2001 döneminde yıllık ortalama büyüme hızı itibariyle sanayi sektörü %8,9 ve hizmetler sektörün %1,9 büyürken, tarım sektörü %1,8 küçülmüştür. İlin bir tarım kentinden bir sanayi kentine dönüşüm yaşadığı görülmektedir. 1987-2001 döneminde tarım sektörünün İl içindeki sektörel payı %27'den %16'ya gerilerken, sanayi sektörünün payı %11'den %26'ya yükselmiştir (DPT, 2006: 467).

Tablo 2: Sivas'ta Sektörler ve Alt Sektörler İtibariyle GSYİH (2001)

Sektörler	Cari Fiyatlarla			Sabit Fiyatlarla		
	Değer (Milyon TL)	Sektör Pay %	Gelişme Hızı %	Değer (Milyon TL)	Sektör Payları %	Gelişme Hızı %
Tarım	200.848.640	15,8	29,9	112.788	15,5	0,1
- Çiftçilik ve hayvancılık	197.065.125	15,5	29,7	109.327	15,0	0,1
- Ormançılık	2.113.495	0,2	59,7	2.153	0,3	0,9
- Balıkçılık	1.670.019	0,1	31,3	1.307	0,2	-5,3
Sanayi	284.289.760	22,4	101,6	187.984	25,9	6,3
- Maden ve taşocakçılığı	92.907.567	7,3	112,5	82.761	11,4	9,0
- İmalat sanayi	44.072.987	3,5	65,3	28.859	4,0	-2,5
- Elektrik, gaz, su	147.309.207	11,6	108,6	76.365	10,5	6,9
İnşaat	64.104.498	5,0	14,5	41.190	5,7	-12,2
Ticaret	191.293.163	15,1	45,2	138.822	19,1	-7,1
-Toptan -perakende ticaret	175.675.770	13,8	43,9	130.064	17,9	-7,3
- Otel, lokanta hizmetleri	15.692.394	1,2	62,2	8.758	1,2	-2,8
Ulaştırma ve haberleşme	213.910.897	16,8	69,8	102.476	14,1	-2,2
Mali kuruluşlar	11.290.143	0,9	27,2	7.759	1,1	-7,3
Konut sahipliği	27.338.165	2,2	47,6	54.350	7,5	1,5
Serbest meslek ve hizmetler	19.239.497	1,5	58,6	7.228	1,0	0,4
(Eksi) İzaflı banka hizmetleri	13.137.082	1,0	1,46	6.921	1,0	-8,5
Sektörler toplamı (1-9)	999.182.683	78,7	55,3	645.677	88,9	-1,0
Devlet hizmetleri	250.848.821	19,8	47,0	61.488	8,5	1,5
Kâr amacı olm. özel hiz. ku.	484.413	0,0	72,0	4.929	0,7	-11,7
Toplam (10+11+12)	1.250.512.916	98,5	53,5	712.093	2,0	-0,9
İthalat vergisi	19.287.121	1,5	33,1	14.418	98,0	-23,1
GSYİH (Alıcı Fiy.) (13+1)	1.269.800.037	100,0	53,2	726.512	100,0	-1,4

Kaynak: <http://www.sivas.gov.tr/2023/dosya/115136843ekonomi.doc> (20.02.2007)

İlin, tarım alanları ile mera ve hayvan potansiyeli bakımından büyük göstergelere sahip olmasına karşın, tarım ve hayvancılık sektörünün gelişme yerine gerileme eğilimi göstermesi, sektörün sermaye birikimine katkısını sınırlamakta ve tarımsal sanayi için hammadde teminini zorlaştırmaktadır (Ateş, 2003: 62). İmalat sanayinin gelişmesi açısından tarım ve hayvancılık sektöründen sermaye ve hammadde aktarımına daima ihtiyaç duyulacağından, tarım ve hayvancılık sektörünün sorun ve darboğazlarının çözümüne yönelik önlemlerin geciktirilmeden alınması gerekmektedir.

Sanayi sektörü içerisinde, elektrik, gaz ve su alt sektörü cari fiyatlarla %11,6 madencilik ve taşocakçılığı alt sektörü %7,3 oranında GSYİH oluşturma oranına sahip iken, imalat sanayi alt sektörü %3,5 ile en düşük GSYİH oluşturma oranına sahiptir.

Sanayi sektörünün sabit fiyatlarla %6,3 lük büyümesi, sektörde kısmi de olsa bir gelişmenin işareti sayılabilir. Bununla birlikte, özellikle imalat sanayinin %2,5 küçülmüş olması, sanayi sektöründeki gelişmenin diğer alt sektörlerdeki gelişmeden kaynaklandığı göstermektedir. İmalat sanayi alt sektörünün yeterince gelişmemiş olması, Sivas'ta sosyo-ekonomik gelişmenin mevcut şartlarda dinamiği olmayacağını göstermektedir (Ateş, 2003: 62). Sürdürülebilir bir sosyo-ekonomik gelişme açısından imalat sanayinin katkısı oldukça önemli ve mutlaka gerekli olduğundan, Sivas'ta imalat sanayinin gelişmesi için gereken tedbirlerin alınması gereklidir.

2.1.3. GSYİH'nin Yıllara Göre Gelişimi

Sivas ili GSYİH rakamları incelendiğinde; 1987 yılında cari fiyatlarla 530.154 milyon TL olan il GSYİH' sının 1987-2000 döneminde yıllık ortalama %76 oranında artış göstererek 2000 yılı itibariyle 828,9 trilyon TL düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. GSYİH'daki artış sabit fiyatlarla (1987 üretici fiyatlarıyla) değerlendirildiğinde, 1987-2000 döneminde Sivas GSYİH' sındaki yıllık ortalama artışın %2,6 düzeyinde olduğu dikkati çekmektedir (Şimşek, 2003: 95). Yıllar itibariyle Sivas'ın GSYİH'a katkısını, bir başka ifadeyle, milli gelirden aldığı payları ortaya koymak açısından, 1996-2001 yılları arası cari fiyatlarla GSYİH ve kişi başına GSYİH'lar Tablo 3'de verilmiştir.

Buna göre, kişi başına milli gelirin sürekli artan veya azalan bir seyir değil inişli ve çıkışlı bir seyir izlediği görülmektedir. 1998'e kadar yükselerek 3.176 dolara ulaşan kişi başına GSYİH, 1998 yılından sonra düşerek 2001 yılında 2.146 dolara gerilemiştir.

Sivas'ta kişi başına milli gelir, ulusal kişi başına milli gelire paralel bir biçimde, 1998 yılına kadar artan 1998 yılından sonra ise azalan bir seyir izlemiştir. İlde, 1998 yılından itibaren kişi başına milli gelirdeki düşüş, reel sektördeki daralmayla açıklanabilir. Gerçekte de bu dönemde, Sivas ekonomisinde önemli yeri olan lif levha fabrikası kapanmış, madencilik sektörü cevherin azalmasıyla birlikte gerileme dönemine girmiştir. 2001 yılı itibariyle Sivas'ın kişi başına milli geliri, Ulusal kişi başına milli gelirin yaklaşık %65'i, İç Anadolu Bölgesi'nin kişi başına milli gelirinin yaklaşık %78'i düzeyindedir.

Tablo 3: Gayri Safi Yurt içi Hasılanın Yıllara Göre Değişimi (1996-2001)

		Türkiye	İç Anadolu	Sivas
1996	A	14.772.110	3.035.836	96.728
	B	2.888	2.450	1.615
1997	A	28.835.883	4.449.125	181.636
	B	3.021	2.517	1.692
1998	A	52.224.945	8.416.660	348.635
	B	3.176	2.501	1.945
1999	A	77.415.272	13.075.467	545.731
	B	2.847	2.135	1.902
2000	A	124.583.458	21.130.036	828.897
	B	2.941	2.242	1.751
2001	A	178.412.439	28.937.724	1.269.800
	B	2146	1777	1399

Kaynak: Ateş, A. (2003), **Sivas Sanayi Potansiyeli ve Uygun Yatırım Alanları Araştırması**, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ankara, s. 63. A: GSYİH (Milyar TL), B: Kişi başına GSYİH \$

2.1.4. Sivas'ın Türkiye GSYİH Sıralamasındaki Yeri

2001 yılı verilerine göre, illerin GSYİH sıralamasında, İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Bursa ve Adana gibi Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgesi illeri ilk sıraları paylaşmaktadırlar. Sıralamada İstanbul %21,3'lük payla ilk sırada, %0,1 ile Bayburt ise son sırada yer almaktadır. 2001 yılı GSYİH sıralamasında Sivas, %0,7'lik payla 34. sırada bulunmaktadır².

İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan iller dikkate alındığında, Sivas'ın; Nevşehir, Niğde, Yozgat, Karaman, Aksaray, Kırşehir ve Çankırı illerine göre daha yüksek, Ankara, Eskişehir, Konya, Kayseri ve Kırıkkale, illerine göre ise daha düşük GSYİH oluşturduğu görülmektedir. Sivas'ın GSYİH'nin, iç Anadolu Bölgesi'nde ilk sırada bulunan Ankara'nın %10'u, ikinci sırada yer alan Konya'nın ise yaklaşık %30'u düzeyindedir. Karaman ve Aksaray'ın, eskiden birer ilçe oldukları ve yeni il statüsüne kavuştukları dikkate alındığında, Sivas'ın, İç Anadolu Bölgesi

içerisinde vasat sayılabilecek bir konumda olduğu söylenebilir.

Sivas, sıralamada sadece, ülkemizin sosyo-ekonomik olarak gelişmemiş illerinin yer aldığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan iller ile İç Anadolu ve Karadeniz Bölgesi'nde yer alan bazı illerden daha iyi durumda bulunmaktadır. Sivas'ın GSYİH sıralamasında daha üst sıralarda yer alabilmesi, en az Türkiye ortalaması veya daha üzerinde bir gelişme hızı gösterebilmesine bağlıdır.

2.1.5. Kişi Başına GSYİH

Kişi başına GSYİH, ilin nüfusuyla yakından ilgili olduğundan, nüfus değişimiyle oldukça fazla dalgalanabilmektedir. Bu nedenle, kişi başına GSYİH, ildeki GSYİH artışı veya azalışından daha çok, nüfustaki artış veya azalışa paralel olarak değişebilmektedir. Sivas'ta 1987 yılında 788 \$ olan kişi başına düşen GSYİH rakamının yıllar itibariyle artış göstererek 2001 yılında 1399 \$ olarak gerçekleştiği görülmektedir. Yıllar itibariyle il kişi başına düşen hasıla en yüksek düzeyine 1.945 \$'la 1998 yılında ulaşmıştır. İl kişi başına düşen GSYİH rakamları İç Anadolu Bölgesi ve Türkiye kişi başına

² <http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab-id...> (01. 02. 2007)

GSYİH rakamları ile karşılaştırıldığında; her yılda Bölge ve Türkiye ortalamalarının altında olduğu görülmektedir (Tablo: 3). Sivas, kişi başına GSYİH sıralamasında Türkiye genelinde 52. sırada yer almaktadır. Sivas'ın genel GSYİH sıralamasında 34. sırada yer almasına karşın kişi başına GSYİH sıralamasında daha aşağılarda yer olması, diğer illere göre nüfusunun daha fazla olması ile açıklanabilir. Nüfusun kişi başına GSYİH'ya etkisi en iyi şekilde, genel sıralamada 79. sırada olmasına karşın kişi başına GSYİH sıralamasında 41. sırada yer alan Tunceli örneğinde görülmektedir. Toplam

nüfusunun 91.000 gibi son derece düşük olması sebebiyle Tunceli, milli geliri yüksek, bununla birlikte nüfusu da fazla olan illeri geride bırakarak üst sınırlarda yer almış bulunmaktadır.

2001 yılı itibariyle, kişi başına düşen GSYİH rakamının büyüklüğü bakımından Sivas ili Türkiye genelinde 52. sırada yer alırken, İç Anadolu Bölgesi içerisinde, Çankırı, Aksaray ve Yozgat üzerinde 10. sırada yer almıştır. Bölge illerinden Ankara bölge içerisinde birinci Türkiye genelinde 9. olurken, Yozgat Bölge içinde sonuncu Türkiye genelinde 74.cü olmuştur (Tablo: 4).

Tablo 4: İç Anadolu Bölgesi İllerinin Kişi Başına GSYİH Sıralaması (2001)

İller	Kişi Başına Düşen GSYİH		Türkiye Sıralaması	Bölge Sıralaması
	Bin TL	Dolar (\$)		
Ankara	3.333.151	2752	9	1
Kırıkkale	3.300.588	2725	10	2
Eskişehir	3.043.596	2513	12	3
Türkiye	2.600.082	2146	-	-
Nevşehir	2.564.314	2117	23	4
Karaman	2.437.569	2012	26	5
Kayseri	2.188.102	1806	31	6
Niğde	2.187.731	1781	34	7
İç Anadolu	2.154.849	1777	-	-
Konya	1.882.690	1554	43	8
Kırşehir	1.802.514	1488	46	9
Sivas	1.694.144	1399	52	10
Çankırı	1.376.545	1136	60	11
Aksaray	1.169.893	966	69	12
Yozgat	1.032.211	852	74	13

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab-id=247> (02.02.2007)

2.2. Dış Ticaret

Sivas'ta normal dış ticaret kapsamında gerçekleştirilen dış ticaret hacmi yıldan yıla önemli dalgalanmalar göstermektedir. İhracat ve ithalattaki bu değişiklikler bazen oldukça büyük boyutlara ulaşabilmektedir. Nitekim 1990 yılında yaklaşık 32 milyon dolar olan ilin dış ticaret hacmi, 1993 yılında 50.5 milyon dolara yükselmiş, 1997 yılında 11.5 milyon dolara gerilemiş ve 1998 yılında tekrar yükselerek 44 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir (Esen, 1999: 19). Son 6 yıla (2001-2006) bakıldığında (Tablo 5), ilin dış ticaret hacminin sürekli

arttığı gözlenmektedir. Son yıllarda ülke ve bölge ekonomisine benzer biçimde ilin ithalatının ihracatından daha hızlı arttığı görülmektedir. Örneğin 2005 ve 2006 yıllarında ilin ithalatının artış hızı sırasıyla %400 ve %41,9, aynı yıllar için ihracatın artış hızı ise sırasıyla %52,5 ve %5,9 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılı itibariyle Sivas ilinin ihracatının İç Anadolu bölgesi ihracatı içindeki payı,% 0,38 iken, ithalatının bölge ithalatı içindeki payı %0,45'dir.

Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerine göre, Sivas ilinin ihracatında önde gelen sektörler makine imalat, toprak ve

çimento ile mobilya sektörüdür. 2006 yılı itibariyle adı geçen sektörlerin ihracat değerleri sırasıyla 6.67, 4.62, ve 2.75, milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Son yıllarda il ekonomisinin lokomotif sektörlerinden biri olma konumuna gelen madencilik ve taşocaklığı sektörü

ihracatında gözlenen hızlı artış, (2002-2003 döneminde %40) Sivas'ta yüksek kaliteli mermer ve travertenlerin dış piyasada kendine geniş bir pazar bulmasından kaynaklanmaktadır (SYGKA, 2007: 17).

Tablo:5 Sivas İli İhracat ve İthalatı (2001-2006)

Yıllar	İhracat (1000 dolar)			İthalat (1000 dolar)		
	Türkiye	İç Anadolu	Sivas	Türkiye	İç Anadolu	Sivas
2001	31.334.216	2.321.534	5.113	41.399.083	6.155.263	7.075
2002	36.059.089	2.265.571	8.350	51.553.797	7.261.796	5.830
2003	47.252.836	2.936.542	9.596	69.339.692	7.787.136	5.560
2004	63.167.153	3.521.147	12.728	97.539.766	8.903.615	10.484
2005	73.476.408	4.196.158	19.418	116.774.151	12.007.667	52.455
2006	85.278.802	5.396.246	20.582	137.321.360	16.328.350	74.477

Kaynak: <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekolar1/eko17.xls> (28.02.2007)
<http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekolar1/eko17.xls>

Organize Sanayi Bölgesi'nde yatırımlarını tamamlayan firmalar üretmiş oldukları otomobil eksantrik mili, hazır giyim ve konfeksiyon, kaldırma üniteleri, oturma grupları ve kanepeler, ahşap oyuncak ve gıda maddesi gibi ürünlerini Almanya, İspanya, İngiltere, Güney Afrika, Amerika Birleşik Devletleri, Pakistan, Kolombiya, İtalya, Hollanda, İsrail, Tayland, Hindistan, Arjantin ve İran gibi dünyanın dört bir tarafında bulunan ülkelere ihracat etmektedir (Dünya, 2003: 15).

KOSGEB tarafından yapılan ampirik bir çalışmanın bulgularına göre, ildeki işletmelerin ihracat yapmamalarının nedeni olarak kaynak yetersizliği ilk sırada yer almaktadır. Kaynak yetersizliğini; sermaye, teknoloji ve malzeme eksikliği izlemektedir. Daha sonraki nedenler ise dış pazarı tanımama, iç pazarda tatmin, aracı işletme bulamama, kaliteli mal sunamama ve uygun fiyatta arz edememe olarak sıralanmaktadır (KOSGEB, 2006: 25). İlin ithalatı ekonomik faaliyetlerde artan çeşitlenmeye paralel bir kompozisyon sergilemektedir. İthal edilen ürünler

arasında en büyük payı yatırım malları almaktadır.

2.3. İstihdam

2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, ildeki 12 yaş ve üstü faal nüfus 295.043 olup, toplam nüfusun %39.1'ini oluşturmaktadır. İktisaden faal nüfusun iş kollarına göre dağılımı incelendiğinde ise; faal nüfusun tarımdaki payının %66,5, sanayi iş kolundaki payının %5,5 ve hizmetler iş kolundaki payının %24,2 olduğu görülmektedir. Sivas ili iktisaden faal nüfusun, iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı, Türkiye ve İç Anadolu Bölgesi ile karşılaştırmalı biçimde Tablo 6'da verilmiştir.

Tablodan da izlenebileceği gibi, il aktif nüfusunun büyük çoğunluğu tarım sektöründe çalışmaktadır. Tarım sektöründe çalışanların oranının Türkiye ve İç Anadolu bölgesi oranlarının yaklaşık 20 puan üzerinde olduğu görülmektedir. Sanayi sektöründe çalışanların oranına bakıldığında, Türkiye ve İç Anadolu bölgesi oranlarının Sivas ili sanayi sektöründe çalışan oranının yaklaşık olarak 2.5 ve 2 katı kadar olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Sivas'ta İktisaden Faal Nüfusun Sektörlere Göre Dağılımları (2000)

Faaliyet Kolları	Türkiye		İç Anadolu		Sivas	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	12.576.827	48,4	2.004.665	46,8	196.080	66,5
Madencilik ve taşocakçılığı	96.035	0,4	15.777	0,4	2.235	0,8
İmalât sanayi	3.276.173	12,6	412.592	9,6	12.318	4,2
Elektrik, gaz ve su	98.152	0,4	23.364	0,5	1.459	0,5
İnşaat	1.196.246	4,6	205.398	4,8	11.701	4,0
Ticaret, lokanta ve oteller	2.512.777	9,7	381.259	8,9	15.019	5,1
Ulaştırma, haberleşme ve depolama	853.255	3,3	145.348	3,4	8.177	2,8
Mali hiz., sigorta, aracı ve yard., hizm.	808.126	3,1	171.583	4,0	3.749	1,3
Toplum hizmetleri, sosyal hizmetler	4.545.535	17,5	916.725	21,4	44.180	15,0
İyi tanımlanmamış faaliyetler	34.015	0,1	5.820	0,1	125	0,0
Toplam	25.997.141	100,0	4.282.531	100,0	295.043	100,0

Kaynak: Şimşek, M. (2003), **Uygun Yatırım Alanları Araştırması:**

Sivas, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara, s.16.

1980-2000 döneminde Sivas ilinde iktisaden faal nüfus %4 oranında azalmıştır. Toplam istihdamın gelişimine sektörler itibariyle bakıldığında; istihdam içinde en yüksek paya sahip olan tarım sektöründe istihdam edilenlerin payının sürekli olarak azaldığı, istihdam içinde ikinci en yüksek paya sahip olan hizmet

sektörünün payının ise sürekli olarak arttığı görülmektedir. Sanayi ve inşaat sektörlerinde istihdam edilenlerin payında ise önemli bir değişiklik yaşanmamıştır. Sayım yılları itibariyle Sivas ili istihdamının gelişiminin Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7: Sivas'ta Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilen Nüfus'un Yıllar İtibariyle Gelişimi (1980-2000)

Faaliyetler	1980		1985		1990		2000		80/ 2000 Artış %
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Tarım	228.676	74,4	240.853	74,4	222.096	69,2	196.080	66,5	-14,3
Sanayi	15.604	5,1	15.574	4,8	19.270	6,0	16.012	5,4	2,6
İnşaat	12.704	4,1	10.164	3,1	15.524	3,9	11.701	4,0	-7,9
Hizmet	48.380	15,7	55.153	17,0	65.921	20,5	71.125	24,1	47,0
İyi Tanımlanm. F	2.001	0,7	2.030	0,6	1.145	0,4	125	0,0	-93,8
Toplam	307.365	100,0	323.774	100,0	320.956	100,0	295.043	100,0	-4,0

Kaynak: Şimşek, M. (2003), **Uygun Yatırım Alanları Araştırması: Sivas**, Türkiye Kalkınma Bankası, Ankara, s.17.

Tablodan da izlenebileceği gibi, 1980-2000 döneminde hizmet ve sanayi sektöründe istihdam edilen nüfus sırasıyla %47,0 ve %2,6 oranında artarken, tarım ve inşaat sektörlerinde istihdam edilen nüfus sırasıyla %14,3 ve %7,9 oranında azalmıştır.

İktisaden faal nüfusun %60,3'nü erkekler, %39,7'sini kadınlar oluşturmaktadır. İktisaden faal erkek ve kadın nüfusun sektörlere göre dağılımına bakıldığında; erkek nüfusun %49,9'unun tarım, %8,5'inin sanayi, %6,5'inin inşaat ve %34,9'unun hizmetler sektöründe, kadın nüfusun ise, %91,6'sının tarım,

%7,6'sının hizmetler ve %7'sinin sanayi sektöründe istihdam edildiği görülmektedir.

2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, il genelinde aktif nüfusun %47,3'ünü ücretsiz aile işçisi, %28,5'ini ücretli, %22,9'unu kendi hesabına çalışan ve %1,3'ünü de işveren kesimi oluşturmaktadır. Çalışanların işteki durumlarına göre dağılımı faaliyet kollarına göre incelendiğinde, tarım sektöründe çalışanların %69,7'sini ücretsiz aile işçisi oluştururken bunun 72,3'ünü kadınlar teşkil etmektedir. Tarım sektöründe çalışanların %28'ini kendi hesabına çalışan ve yaklaşık %1'ini de ücretli kesim oluşturmaktadır. Sanayi sektöründe çalışanların büyük bir çoğunluğunu ise ücretliler oluşturmaktadır. Sözkonusu sektörde çalışanların %85,3'ü ücretli, %8,5'i de kendi hesabına çalışmaktadır (Şimşek, 2003: 18).

Aktif nüfusun eğitim durumuna bakıldığında; ilin aktif nüfusunun %82,7'sinin okuma-yazma bilen, %17,3'ünün de okuma-yazma bilmeyen nüfustan oluştuğu görülmektedir. Okuma yazma bilmeyenlerin neredeyse tamamına yakını tarım kesiminde istihdam edilmektedir. İl aktif nüfusu içinde okuma-yazma bilenlerin %55,2'si ilkokul, %11,2'si ortaokul ve dengi, %17,0'ı lise ve dengi ve %7,6'sı da yüksekokul ve fakülte mezunudur.

1980-2000 döneminde işsizlik oranı Türkiye'de %3,6 dan %8,9'a, Sivas'ta ise, %3,9 dan %7,3'e yükselmiştir. İşsizlik oranları ilçe merkezlerinde il merkezlerinden yüksektir. İlçe merkezlerindeki işsizlik oranı Türkiye'de %20,9, Sivas'ta %25,7 dir. İl merkezlerinde bu oran Türkiye'de %15,8, Sivas'ta %16.1 iken, köylerde ise, Türkiye'de %1,2, Sivas'ta %0,7'dir³.

³ <http://www.sivas.gov.tr/2023/dosya/11363890demografikyapı.doc> (21.02 2007).

SONUÇ

I. Derece Kalkınmada Öncelikli Yörelere kapsamında yer alan Sivas ili, mevcut sosyo-ekonomik gelişme seviyesi ile gerek İç Anadolu Bölgesi içerisinde, gerekse Türkiye ekonomisi içerisinde önemli bir ağırlığa sahip değildir. İlin ekonomisini genel olarak tarım, hayvancılık, dokuma, deri, madencilik ve küçük el sanatları şekillendirmektedir.

İlde halen tarım sektörü hakim durumdadır. 2000 yılı itibariyle iktisaden faal nüfusun %66,5'i tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Bu oran Türkiye (%48,4) ve İç Anadolu Bölgesi ortalamasının (%46,8) yaklaşık 20 puan üzerindedir. Sürekli göç veren ilde, sanayi, özellikle de imalat sanayi, yeterince gelişmediğinden dolayı kişi başına GSYİH göstergeleri Türkiye ortalamasının yarısının biraz üzerindedir. 2001 yılı verilerine göre kişi başına GSYİH Türkiye ortalaması 2.146 dolar (\$) iken, Sivas'ta bu rakam 1.399 \$ olarak gerçekleşmiştir.

Sivas gelişmiş bir imalat sanayi alt sektörüne sahip değildir. İlin sanayi sektöründe ağırlığı maden ve enerji alt sektörleri oluşturmaktadır. Sivas'ın gerek sektörler itibariyle, gerekse genelde Türkiye ekonomisi içerisindeki ağırlığı, inişli çıkışlı bir seyir izlemektedir. 2001 yılı itibariyle, ilde yaratılan hasılanın İç Anadolu Bölgesi hasılasının %4,38'ini ve Türkiye hasılasının ise %7,1'ini oluşturduğu görülmektedir.

İlin sahip olduğu potansiyel kaynakların değerlendirilmesiyle birlikte daha yüksek hasıla düzeylerine ulaşılması olanaklıdır. Bunun sağlanabilmesi için yerel planlama çerçevesinde yatırım alanlarının doğru biçimde saptanması ve girişimcilerin belirlenen alanlara yatırım yapmalarının özendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, M. (2000), "Sivas'ın Gelişmişlik Göstergelerine Göre Yeri ve Sorunları" (Ed: E. Telatar), **Ekonomik Gelişme Teşvikler ve Sivas**, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara, ss. 43-60.
- Ateş, A. (2003), **Sivas Sanayi Potansiyeli ve Yatırım Alanları Araştırması**, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ankara.
- Dincer, B. Özarslan, M. ve Kavasoglu, T, (2003), **İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003)**, http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge/68_2003-05.pdf (20.02.2007)
- Dincer, B. ve Özarslan, M. (2004), **İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2004)**, <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge/2004/ilce.pdf> (21.02.2007)
- Dinler, Z. (2005), **Bölgesel İktisat**, Yedinci Basım, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- DPT, (2006), **İllerde Öne Çıkan Sanayi Sektörleri**, Bölgesel Çalışma Yapısal Uyum Müdürlüğü, Ankara. <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/illerdesanayi/Sivas.pdf> (15.02.2007)
- DÜNYA, Ekonomi Politika, (2001), **Dünya İş Geliştirme Toplantıları 10, Sivas: Sorunlar ve Çözümler**.
- DÜNYA, Ekonomi Politika, (2003), **Dünya İş Geliştirme Toplantıları 22, Sivas II: Sorunlar ve Çözümler**.
- Esen, A. (1999), "Sivas Hakkında Genel Ekonomik Bilgiler", (Ed: A, Esen), **Sivas Ekonomisi**, Sivas Belediyesi Kültür Yayınları, Sivas, ss, 5-21.
<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/bgr/eg/gsyih87.htm> (27.02.2007)
- <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/ipg/icanadolu/sivasper.pdf> (01.02.2007)
- <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekolar1/eko17.xls> (28.02.2007)
- <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/ekolar1/eko17.xls> (28.02.2007)
- <http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab-id...> (01. 02. 2007)
- <http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab-id=247> (02.02.2007)
- <http://www.sivas.gov.tr/2023/dosya/115136843ekonomi.doc> (20.02.2007)
- <http://www.sivas.gov.tr/2023/dosya/11363890demografikyapı.doc> (21.02 2007).
- KOSGEB. (2006), **KOSGEB Saha Araştırma Çalışması Sivas İli Değerlendirme Raporu**, Ocak, Ankara.
- SYGKA (Sivas Yatırım Geliştirme ve Kalkınma Ajansı), (2007), "Sivas'ta Yatırım Yap, Yaşa", <http://www.sivasto.org/files/Türkce.pdf> . (03.02.2007)
- Şimşek, M. (2003), **Uygun Yatırım Alanları Araştırması: Sivas**, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Araştırma Müdürlüğü, Ankara.